

REVUE BELGE
DE
NUMISMATIQUE
ET DE SIGILLOGRAPHIE

PUBLIÉE
SOUS LE HAUT PATRONAGE
DE S. M. LE ROI
PAR LA
SOCIÉTÉ ROYALE
DE NUMISMATIQUE DE BELGIQUE
AVEC L'AIDE FINANCIÈRE DU
MINISTÈRE DE L'ÉDUCATION NATIONALE
ET DE LA CULTURE FRANÇAISE
ET DU
MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING
EN NEDERLANDSE CULTUUR

UITGEGEVEN
ONDER DE HOGE BESCHERMING
VAN Z. M. DE KONING
DOOR HET
KONINKLIJK BELGISCH
GENOOTSCHAP VOOR NUMISMATIEK
MET DE FINANCIËLE HULP VAN HET
MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING
EN NEDERLANDSE CULTUUR
EN HET
MINISTÈRE DE L'ÉDUCATION NATIONALE
ET DE LA CULTURE FRANÇAISE

DIRECTEURS :

PAUL NASTER, ÉMILE BROUETTE,
JEAN JADOT, TONY HACKENS

CXXIII - 1977

BRUXELLES

BRUSSEL

M. JENNES

ENKELE ZEGELS VAN HET BRABANTSE MUNTERSKORPS

Het Brabantse munterskorps is qua organisatie en inrichting op vele punten te vergelijken met onze stedelijke ambachten en gilden. Ook hier is er een griffier die de rekeningen en het privilegieboek bij houdt, bij hem vinden we verschillende zegels die hij nodig heeft om de akten rechtsgeldig te maken. Naar aanleiding van het identificeren van twee zegels willen we alleen maar dit aspekt van hun organisatie belichten.

Hertog Jan I geeft in 1291 de bekende stichtingsoorkonde aan 50 Brusselaars en 40 Leuvenaars, die samen het Brabantse munterskorps zullen vormen tot bij de ontbinding door Jozef II in 1783. Deze hertogelijke instelling draagt dan ook de leeuwen van Brabant en Limburg in haar wapen : een gevierendeeld schild met in het 1^e en het 4^e kwartier de leeuw van Brabant en in het 2^e en het 3° kwartier de leeuw van Limburg. Het schild wordt gedekt met de hertogelijke kroon (1). Dit wapen zullen we op verschillende sier- en gebruiksvoorwerpen van het korps terugvinden en het komt natuurlijk ook voor op hun zegel dat we verderop zullen beschrijven.

Na of misschien ook wel vóór 1291 moet elke groep munters — we bedoelen « Brusselaars » en « Leuvenaars » — een eigen zegel gehad hebben, zodat ze elk afzonderlijk en volgens eigen belangen hun akten en bescheiden konden authenticeren. Later worden

---

(1) P. GENARD, *Wapenboek der Antwerpse gemeentestellingen*, Antwerpen, 1883, p. 144. De Brabantse munters behoorden natuurlijk niet tot de Antwerpse gemeentestellingen, zodat ze wel enigzins verkeerdelijk hierin opgenomen zijn. Genard geeft tevens nog een ander wapen (met afbeelding) waarover wel enige twijfel mag oprijzen. Hij beschrijft dit als : een schild in goud met 3 fazen van azuur een hart van keel dwars daarover.

alle munters naar Antwerpen gezonden, waar de centrale zetel van het Brabantse munterskorps gevestigd wordt rond 1488.

Toch blijven ze zich verder noemen en onderscheiden als Leuvenaars en Brusselaars, maar vermits ze nu gezamenlijk optreden vinden we hun zegels samen vastgehecht.

Reeds in de stichtingsakte van 1291 wordt over hun zegel gesproken, en het lijkt zelfs alsof het reeds daarvoor bestond :

« ... de 10 wercklieden die selen se (= de munters) ons noemen in eene brief.. ende bezeghelen met *hueren zegelen*, beyde de munters ende de werckliede van Bruessele ende van Loevene... » (2).

Overlopen we nu de zegels die we kunnen toewijzen aan het munterskorps van Brabant. Allereerst is daar het document van 1625 dat reeds eerder, zij het in Franse vertaling, in dit tijdschrift werd opgenomen (3). We geven de oorspronkelijke tekst in bijlage 1 weer. De tekst werd besproken maar de zegels waren in dusdanige slechte toestand dat ze over het hoofd gezien werden. Nochtans lijkt het ons een uniek exemplaar. Vroeger bevond het zich in het Limburgs Rijksarchief, maar door ruiling kwam het terecht in het Antwerpse Rijksarchief (4).

Het gaat over een akte waarin de ontleding, de « assaye » van een muntstuk wordt neergeschreven op aanvraag van een handelaar en uitgevoerd door de essayeur van de Antwerpse munt. Het document wordt gezegeld door de munters van Brabant, volgens de tekst :

« ... doen beseghelen met beyde de segelen van de sermente der voorseide munte van Brabant ende bij onser gesworen rechter den ondergetekende, gegeven t' Antwerpen op onse rechtkamer (5) desen 9 juli 1625... »

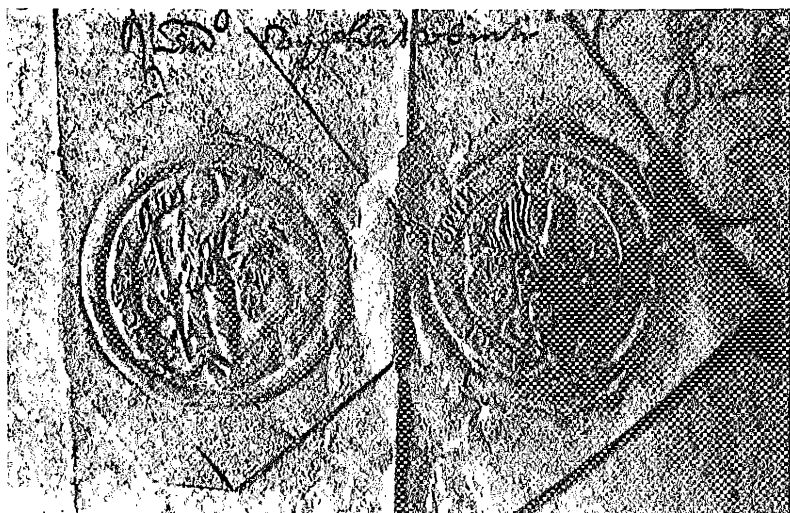
(2) P. GENARD, *L'hôtel des monnaies d'Anvers*, in *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*, 1874, p. 116.

(3) C. BAMPES, *Notes sur un document inédit du XVIIe siècle, concernant certaines attributions de l'essayeur de la Monnaie d'Anvers*, in *RBN*, L, 1894, p. 541.

(4) Rijksarchief Antwerpen, Domeinen Antwerpen, nr 481.

(5) De rechtkamer was ondergebracht in een der lokalen van de Antwerpse munt aan de Oever, hier werd ook de vierschaar (hun eigen rechtspraak) gehouden.

Onderaan de akte vinden we als bewijs de onderzochte gehalveerde munt (het andere deel werd gesmolten voor het onderzoek) en hun zegels die we, voor zover dit mogelijk is, als volgt beschrijven : (zie afbeelding 1).

AFBEELDING 1

De zegels van de Brusselse en Leuvense munters

- Het zegel van de Brusselse munters, de « Bruesselaars » voorstellend de patroon van de stad Brussel, een Sint Michiel met lans of zwaard die de draak vernietigt, met in de linkerhand het wapen van de Brabantse munters zoals in het begin van onze tekst beschreven ⁽⁶⁾.

randschrift : MONETA . . . . . UM BRU . . . . .

(monetarium bruxellense)

- Het zegel van de Leuvense munters, « de Leuvenaars » voorstellend Sint Pieter, de patroon van Leuven, met in de rechter-

---

(6) Deze voorstelling komt o.a. ook voor op een muntgewicht bewaard in het Museum Mayer v. den Bergh, om aan te geven dat het behoorde aan de groep « brusselsaars » of een lid ervan.

hand een visnet en in de linkerhand het wapenschild van de munters.

randschrift : MONE . . . . . ORUM LOVAN . . . . .
(monetarium lovaniense)

Iets later, in 1678, kennen we een gelijkaardige muntexpertise, die reeds door Donnet besproken werd (7). We merken alleen op dat hier de notaris de akte aflevert, zonder beroep te doen op het munterskorps. Weliswaar gaat het in dit document om een belangrijk onderzoek. De muntmeester van de nieuwe Munt van Enckhuysen wilde laten onderzoeken of zijn muntspecien gelijkwaardig waren aan deze van het muntatelier van Dordrecht. De ontleding wordt gedaan door Pierre Clenaerts, gezworen essayeur, die het « assay briefken » aflevert met zijn zegel. Komen we nu tot het « groot zegel » van de munters, dat we kennen dank zij de notas van numismaat en oud-archivaris F. Verachter over de Antwerpse Munt (8). Waarschijnlijk is het dit zegel dat vermeld wordt in de inventaris van 1802, opgemaakt om de resterende goederen van het korps onder de enkele overblijvende munters te verdelen. Het wordt aangegeven als « den silveren segel der munte met persken » (9).

Op de achterzijde van het zegel schreef Verachter : « Zegel van het serment der Brabantse munters te Antwerpen gehecht aan een brief in data zeventien october 1775. Op de archieven gedeposeert door mij F.V. »

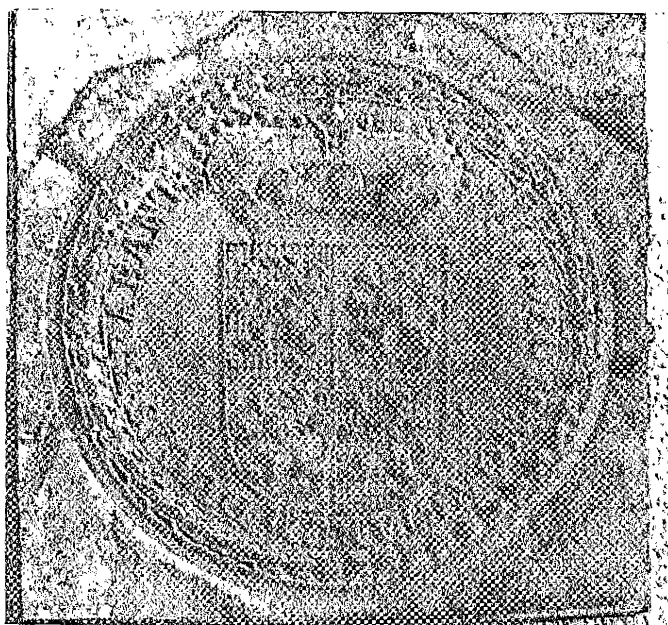
Het zegel, zonder de brief, is te vinden in het handschrift Verachter (10). Het zegelveld toont ons het wapen van de Brabantse munters met het randschrift : « SIGILUM.MONETARUM.DUCIS. BRABANT. » (zie afbeelding 2).

(7) F. DONNET, *Une expertise de monnaies à Anvers en 1678*, in *RBN*, LII, 1896, p. 121-124.

(8) F. VERACHTER, *Histoire monétaire d'Anvers*, handschrift Stadsbibliotheek Antwerpen.

(9) M. JENNES, *De griffiekamer van de Brabantse munt te Antwerpen*, in *RBN*, CXIX, 1973, p. 142-143.

(10) F. VERACHTER, *op. cit.*, deel *Documens I*, sinds begin 1977 niet meer teruggevonden.

AFBEELDING 2

Het groot zegel van het Brabantse munterskorps

Dit zegel is allicht het laatste dat ze gehad hebben. Oudere exemplaren bewaarden ze in hun griffiekamer⁽¹¹⁾ voor vergelijking met reeds afgeleverde documenten ; ze werden maar eerst weggegooid tijdens de Franse periode.

Naast dit « groot zegel » zou er nog een gewoon zegel of « klein zegel » geweest zijn waarvan we alleen het randschrift kennen : *sigillum. ad. causas. monet. duc. brabant.* »⁽¹²⁾.

Een mogelijke voorganger van het groot zegel wordt gesignaleerd in de muntmeesterrekening van 1517. De graveur Jean van Nye-meghen wordt hierin belast met de aanmaak van een nieuw zilveren zegel in opdracht van de waradijn. Als loon ontvangt hij 2 pond 10 stuiver. We durven echter betwijfelen of dit een zegel is voor het munterskorps, omdat de onkosten door de rekenkamer ge-

(11) M. JENNES, *op. cit.*, p. 140, regel 7.

(12) F. VERACHTER, *op. cit.*, Hoofdstuk VII, f 4 v°.

dragen werden. Bij het lezen van enkele muntmeestersrekeningen van die tijd blijkt dat normaal geen onkosten gemaakt werden voor uitrustingen ten voordele van het korps.

We mogen het groot zegel plaatsen naast de zegels die Bordeaux ons liet kennen van enkele muntateliers⁽¹³⁾ die tot het serment van Frankrijk behoorden.

Naast het zegel hadden de munters ook nog hun stempel (cachet) waarmede ze o. a. het briefje zegelden dat de accijnsvrijheid bewees voor bier en wijn. Deze stempel werd gemaakt in 1581, nadat ze hun geschillen over de accijnsrechten met de stad Antwerpen bijgelegd en een concordaat aanvaard hadden.

De stempel bestaat uit hun wapen met randtekst: « VAN DE MUNTE » aan weerszijden van het schild staan de letters L en B voor Leuvenaars en Brusselaars.

Het is merkwaardig hoe weinig afbeeldingen van deze zegels nog terug te vinden zijn; dit geldt trouwens voor vele zegels, en het leek ons een reden te meer om de overgebleven specimens te inventariseren en kenbaar te maken.

BIJLAGE 1

Getuigschrift van het onderzoek van een Vlaamse munt, afgeleverd door het Brabantse munterskorps.

Allen den genen die dese tegenwoordighe letteren sullen sien oft hooren lesen, Prevoosten ende Gesworenen Rechters van sijne Co Ma Munten in Brabant t' Antwerpen residerende Saluyt, doen te weten ende certifieren voor de gerechte waerheyt, dat op heden date voor ons gecomen ende gecompareert is in propre persooene Gillis van de Heyden Assayeur van de voorscreven Munten t' Antwerpen, ende heeft ten versuecke van Jan Baptista Roose coopman van Wijnen binnen deser voorseiden stadt verclaert ende geattesteert op den eedt bij hem ten aencomen vanzijn voorseiden officie gedaen, waerachtich te zijne dat hem bijden voors. Jan Bapt Roose op den sevenste deser maent july is geleverd sekere silveren penninck geslagen in

---

(13) P. BORDEAUX, *Le sceau de la corporation des monnayeurs de Figeac et l'atelier monétaire*; *Le sceau du collège des monnayeurs d'Angers*; *Un cachet des monnayeurs de Paris*, in *Annuaire de la Soc. Française de Numismatique*, 1895, p. 101 e. v.

Vlaenderen, hebbende op deen sijde een cruys met twee lelien ende twee leeuwen inde quartieren van t'cruys, ende op dander sijde twee wapenen neffens malcanderen tsaemen hebben bovenop, eenen helm, in deen van welcke wapene is staende eene leeuw om daer van gemaect te wordenen assay, Ende dat hij dyen volgende den selven penninck dwelck deur oft overmidts heeft gesneden waer van deen helft daer af het meeste deel van het cruys noch is staende ende den geheele wapen metten leeuw ende dese tegenwoordighe brief is gehecht ende gesegelt. Ende maeken van dander helft een assay, heeft bij het selve assay bevonden, dat den selven penninck is houdende in alloy vier penningen ofte deniers seshien greyn ende een quart ende dat hij weegt drij engelschen ende een aes, dwelck te rekenen is aan l'advenant van dryentwintig guldens twee stuyvers het marck fijns silvers wordt bevonden weerdte te sijn dry stuyvers eenen dertich mijten ende eenhalf van welck myte de achtenveertig doen een stuyver gelyck hij comparant alle tselve bij een cornet oft briket met sijn eygen handt geschreven naer gewoonlijkcke costuymen ende gebuyken van de Assayeurs alsy aenden voorseiden Jan Baptista Roose overgelevert, oock heeft gedeclareert, ende welck briket sijne aen oock is geattasheert. In teecken der waarheyt hebben wij Prevoesten ende Gesworenen voors. dese letteren doen beseghelen met beyde de segelen van de Sermente der voors. munte van Brabant ende bij onsen gesworen Greffier doen ondertekent,

Gegeven t'Antwerpen op onse Rechtcamer dese negenste July des jaers XVI en vijftwintig.

Rinckens 1625.